

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN BİLGİ VERİCİ RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARINA YÖNELİK TEPKİLERİ*

Elementary School Students' Responses to Informative Picture Books

Ayşe Dilek YEKELER** Mustafa ULUSOY***

Geliş Tarihi: 23.06.2017

Kabul Tarihi: 04.08.2017

Öz

Okuma, yazar, metin ve okuyucu arasında gerçekleşen bir anlam kurma sürecidir. Bu süreçte metin ve okur arasında gerçekleşen etkileşim okurun ön bilgilerine, deneyimlerine, ilgilerine dayalıdır. Öğrencilerin metinlere yönelik verdikleri tepkiler onların bilgi düzeyleri, düşünme becerileri, bilişsel ve sosyal gelişimleri hakkında eğitimciler ve kitap yazarlarına önemli veriler sağlayabilir. Hem ders kitaplarında hem de ticari amaçlarla satılan kitaplarda bulunan hikâye edici ve bilgi verici türdeki metinler öğrenciler için anlamlı olmalı ve onlara okuma zevki verebilecek kalitede yazılmalı ve resimlendirilmelidir. Bu araştırmanın amacı ilkökul 4.sınıf öğrencilerinin bilgi verici resimli çocuk kitaplarına yönelik tepkilerini belirlemektir. Araştırma nitel araştırma desenlerinden durum çalışması şeklinde tasarlanmış ve çalışma grubunu amaçlı örneklem yöntemi ile seçilen 105 ilkökul öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak 5N 1K sorularından oluşan ve öğrencilerin sözlü-yazılı tepkilerini almak üzere araştırmacılar tarafından hazırlanan yönergeler ve anlama testleri kullanılmıştır. Veri toplama sürecinde öncelikle öğrencilerle bilgi verici kitaplar paylaşılmış, ardından öğrencilerden kitaplarla ilgili soruları cevaplamaları istenmiş ve verdikleri cevaplar betimsel olarak analiz edilmiştir. Verilerin analizi sonucunda, öğrencilerin kitaplara yönelik tepkilerinin daha çok okur merkezli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Okur tepki teorisi, bilgilendirici metinler, ilkökul öğrencileri, resimli kitaplar

Abstract

Reading is a meaning-making process that occurs between writers, readers, and texts. In this process, the interaction between the text and the reader is based on the reader's prior knowledge, experience, and interests. Students' responses to texts can reveal important information about their level of knowledge, thinking skills, cognitive and social development for the educators and book authors. Narrative and informative texts found both in textbooks and trade books should be meaningful for students and should be written and illustrated in a style that gives them a joy of reading. The aim of this study is to investigate fourth graders' responses towards informative picture books. The research was designed as a case study and 105 elementary school students were selected as the study group by using the purposeful sampling method. As a means of collecting data in the research, the prompts and 5N 1K questions were used to receive students' oral-written responses and to assess their comprehension levels. In the data collection process, firstly informative books were shared with the students, and then students were asked to answer the questions about the books. Their answers were analyzed descriptively. The results revealed that students' responses to the books were more reader-centered.

Key Words: Reader response theory, informative texts, elementary school students, picture books

* Bu çalışma, araştırmacıların I. Uluslararası Sınırsız Eğitim ve Araştırma Sempozyumu'nda sunduğu sözlü bildirinin yeniden düzenlenmiş şeklidir.

** Araştırma Görevlisi, Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi, e-posta:dilekyekeler@gmail.com

*** Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, e-posta:mulusoy@gazi.edu.tr

1. GİRİŞ

Okuma yazar, metin ve okuyucu arasında gerçekleşen bir anlam kurma sürecidir. Okumanın amacı anlamak olduğundan bu süreçte metin ve okur arasında gerçekleşen etkileşim okurun ön bilgilerine, deneyimlerine ve ilgilerine dayalıdır. Her yaklaşım okumayı farklı şekilde ele aldığından okuyucunun rolleri ve okuma işi de buna göre farklılaşmaktadır (Akyol, Yıldırım, Ateş ve Çetinkaya, 2013). Rosenblatt (1988), okuyucu ile yazılı metin arasındaki ilişkiyi belirtmek için "*transaction*" terimini kullanmıştır. Rosenblatt'a (1988) göre, okuma anında neler olduğunu dilin işlemsel doğası, transaction kavramı ve seçici dikkat anlatır. Her okuma eylemi, belirli bir zaman aralığında ve bağlamda metin ve okuyucu arasında gerçekleşen bir etkileşimdir. Okuma sürecinde çeşitli unsurların veya faktörlerin bulunduğunu belirten Rosenblatt (1994) anlamın sadece metinde veya okuyucuda bulunmadığını, yazar, okur, metin ve kültürel çevre arasında dinamik bir ilişkinin bulunduğunu vurgulamıştır. Okur tepki teorisi olarak adlandırılan bu teoride metinle ilgili her deneyim ve diğer okuyucuların tepkileri yeni anlamlar ortaya çıkarır. Böylelikle okuyucu veya metin birincil anlam kaynağı olarak vurgulanır. Anlam inşa etme sürecinde alışkanlıklar, duygular, tutumlar ve inançlar, her okuyucunun metinle ilgili benzersiz deneyimini kolaylaştırır (Connell, 1996:399-404). Chase ve Hynd'e (1987:531) göre teorisyenler metin-okur ilişkisi ile ilgili aşağıda belirtilen varsayımlar konusunda hemfikirdir:

- Anlamın, metinde "içerilen" değil, ancak yazarın mesajının içeriği ve yapısı ile okuyucunun deneyimi ve önceden bilgisi arasındaki etkileşimden çıktığı,
- Okuyucuların farklı şekilde kavradığı çünkü her okuyucunun kültürel ve bireysel olarak benzersizliği,
- Okuyucuların metne yönelik tepkilerini incelemenin, metin anlamının "doğru" bir yorumunu yapmaktan daha geçerli olduğudur.

Rosenblatt (1994) okuma eylemini okuyucu ve metin arasında karşılıklı olarak gerçekleşen aktif bir süreç olarak tanımlayarak estetik ve bilgi edinmeye yönelik iki çeşit okuma türünden bahsetmiştir. Bilgi edinmeye yönelik okumada amaç belli bir bilgiye ulaşmakken, estetik okumada amaç okuyucunun planlanan fikirleri, durumları, olayları, kişisel hisleri, gerilimleri, çatışmaları kendi deneyimlemişcesine yaşamasıdır (Dias, 1990; Rosenblatt, 1988). Bu yüzden okuma sürecinin başlangıcında önemli adımlardan biri, metinle olan işlemin bilgi verici veya estetik olma durumunun seçilmesidir (Rosenblatt, 1988).

Rosenblatt okuma sürecinde metinsel, deneyimsel, sosyal, kültürel ve psikolojik olmak üzere çeşitli tepkilerin devreye girdiğini belirtmiştir (Beach, 1993). Örneğin; deneyimsel tepkiler, okuyucunun duygularını, tutumlarını, inançlarını ve çıkarlarını içerir ve metinsel tepkilerden daha geniş kapsamlıdır (McKay, 2006). Okurun içinde yaşadığı kültür duygularını, tutumlarını, inançlarını etkileyici özelliğe sahip olduğundan tepkileri üzerinde de belirleyici olabilir. Çocuklar da çevrelerinde bulunan görsel ve/veya sözel uyarıcılar ile etkileşim içinde olurlar ve onlara tepki verirler. Bu uyarıcılardan biride onların bilişsel, sosyal, dil ve kişilik gelişimi vb. alanlarda gelişmesini sağlamak amacıyla yazılan, içerisinde hikâye edici, bilgilendirici veya şiir türlerinde metinler ve resimler bulunduran çocuk kitaplarıdır. Şahin'e (2014:1311) göre resimli çocuk kitapları, çocukların zevk alabileceği, eğlenirken öğrenebileceği ve onlara düş dünyasının kapılarını aralamayı başaran görsel öğelerden ve dilsel metinlerden oluşmuş kitaplardır. Okumayı eğlenceli hale getirecek şekilde tasarlanmış bu kitaplar çocukların sadece boş zamanlarını değerlendirecekleri bir materyal değil, iyi birer okur olmalarına katkı sağlaması açısından da önemlidir (Huck, Kiefer, Hepler ve Hickman, 2004). Çocuk kitaplarında ağırlıklı olarak genel görüş hikâye türünün baskın olmasıdır. Oysa hikâye türü dışında bilgi verici ve şiir türlerinde kitaplarda vardır. Bilgi verici kitaplardaki metinler öğrencilerin kendisi ve çevresiyle ilgili doğrudan bilgi edinmesi yönünden yararlıdır (Aylanç, 2012). Bununla birlikte ister hikâye edici olsun ister bilgilendirici türde olsun, bir eylem olarak okuma kavramı birer okuyucu olarak çocukların tepkilerini ortaya çıkarması bakımından önemlidir (McKay, 2006).

Kelly ve Farnan (1989), 48 ilkokul dördüncü sınıf öğrencisi ile yaptıkları deneysel çalışmada, öğrencilerin okudukları kitaplar ile ilgili tepkilerini almaya çalışarak üst düzey düşünme becerilerini incelemiştir. On iki hafta boyunca süren uygulamada kontrol grubundaki öğrencilere standart okuma programı ile dersler işlenmiştir. Deney grubundaki öğrencilere ise haftada iki kez okudukları, konuştukları ve yazdıklarıyla ilgili olarak okur tepki yönergeleri uygulanmıştır. Araştırmanın ön test sonuçları, kontrol ve deney gruplarının benzer somut, gerçekçi düşünce kalıplarına sahip olduğunu gösterirken, son test sonuçları deney grubunun üst düzey düşünme becerilerini geliştirdiğini göstermiştir.

Lehman ve Scharer (1995) yaptıkları eylem araştırmasında aynı hikâye edici metne yönelik çocukların ve yetişkinlerin tepkilerini benzerlikleri ve farklılıkları açısından incelemiştir. Araştırma sürecinde; okuyucu ve metin merkezli iki yanıt kaynağı belirlenmiştir. Bunlardan ilki kişisel duygulara, değerlere, tercihlere ve okuyucunun deneyimlerine veya diğer okuma deneyimlerine yönelik bağlantılardan oluşan okur merkezli yanıtlardır (tepkiler). İkincisi ise; edebi unsurlar ve metnin edebi yapısı ve yazarın yazı tarzıyla bağlantılı olarak daha analitik ve

yorumlayıcı olan metin merkezli yanıtlardır. Araştırma sonuçlarına göre, hem çocuklar hem de yetişkinler tarafından verilen yanıtların daha okuyucu merkezli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların tepkilerinin hayal gücünü yakalayan karakterlere, olaylara ve duygulara daha fazla yöneldiği; yetişkinlerin yanıtlarının ise edebi öğelere ve daha derin anlamlara yönelik olduğu tespit edilmiştir.

Trousdale ve Mc Millan (2003) ise yaptıkları çalışmada kız çocuklarının "feminist" ve "ataerkil" halk hikâyelerine verdiği cevapları inceleyip, çocukların yanıtlarında gelişimsel farklılıkları tespit etmişlerdir. Araştırma sonucuna göre sekiz yaşındaki öğrencilerin hikâyelerdeki sihirli unsurları kabul eder görüldüğünü; on iki yaşındakilerin ise bu unsurların gerçekçi olmadıklarını belirttikleri ve hikâyeleri temalar açısından farklı bir şekilde nitelendirdikleri ortaya çıkmıştır.

Heller (2006), yaptığı çalışmada çocukların bilgi verici kitaplara verdikleri sözlü ve yazılı tepkilerin, okuma sürecinde edindikleri bilgilere dayanıp dayanmadığını araştırmıştır. Araştırma sürecinde, okuma öncesinde çocukların metinler arası bağlantılar kurabileceği ve okuma amacı oluşturmalarına yardım edecek sorular hazırlanmıştır. Okuma esnasında öğretmen ve öğrenciler arasında diyalog, etkileşimli sesli okuma etkinliğinin temelini oluşturmuş ve daha sonra yerini küçük grup okumalarına bırakmıştır. Okuma sonrasında ise, çocuklara “Kitap hakkında ne düşünüyorsun?, Kitap seni nasıl hissettirdi?, Kitapta en sevdiğin bölümler nelerdi?, Yeni öğrendiğin neler var?, Kitap sana yazım veya çizim için herhangi bir fikir veriyor muydu?” şeklinde sorular yöneltilmiştir. Araştırma sürecinde çocukların tepkileri sözel, yazılı ve çizimlerden oluşmuştur. Araştırma sonucunda çocukların bilgi verici kitaplara yaratıcı tepkiler verdikleri ve bu tepkilerinde metinler arası bağlantıların ortaya çıktığı, bu tarz kitaplar ile etkileşimde olmanın onların bilgi verici kitapların nasıl oluşturulduğuna dair kavramsal bilgilerini güçlendirebileceği ve bilgi birikimi ve anlam inşa etme sürecinde ipucu olarak eğitimcilere yararlı olabileceği ifade edilmiştir.

Rosenblatt metin ile okuyucu arasındaki etkileşimi açıklarken kişisel deneyimin okuyucuların edebi deneyimlerini şekillendirmede etkili olduğunu iddia etmiştir (McKay, 2006). Diğer bir ifade ile bir metnin anlamı sadece yazara veya metne bağlı değil, okuyucu ile metin arasında gerçekleşen etkileşimin derecesine bağlıdır. Böylelikle bir metne her okur farklı tepkiler verir ve birçok farklı anlam ortaya çıkabilir. Hedef kitlesi çocuklar olan bilgi verici kitaplara yönelik çocukların tepkilerinin alınması; öğrencilere okuma zevki veren ürünlerin oluşturulmasında kitap yazarlarına önemli veriler sağlayıp, çocukların bilgi düzeyleri, düşünme becerileri, bilişsel ve sosyal gelişimleri hakkında eğitimcilere de yardımcı olur (Heller, 2006). Çünkü ister hikâye

edici ister bilgi verici türde olsun bu metinlerle çocuklar hem ders kitaplarında hem de ticari amaçlarla satılan kitaplarda yoğun şekilde karşılaşmaktadır. Bu iki metin türü de öğrenciler için anlamlı olmalı ve onlara okuma zevki verebilecek kalitede yazılmalı ve resimlendirilmelidir. Literatür incelendiğinde okur-tepki teorilerinin kullanıldığı ve öğrencilerin edebi ürünlerle ilgili görüşlerinin alındığı çalışmalar bulunmaktadır. Ulusal literatürde Okur Tepki Teorisi'ne az sayıda yayında değinildiği (Ulusoy, 2016; Dedeoğlu ve Ulusoy, 2013; Dedeoğlu, Ulusoy ve Alıcı, 2013), yabancı literatürde ise genelde hikâye edici türle (Lehman ve Scharer, 1996; Trousdale ve Mc Millan, 2003) ve az sayıda bilgi verici türle (Heller, 2006) çalışıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda bu araştırmanın amacı ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin seçilen iki bilgi verici tarzda yazılmış resimli çocuk kitaplarına yönelik tepkilerini belirlemektir. Araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1) 4. sınıf öğrencilerinin metin ve okur merkezli yazılı cevapları nelerdir?
- 2) Öğrencilerin yazılı cevaplarının (metin ve okur merkezli) dağılımı nasıldır?

2.YÖNTEM

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Durum çalışmaları, niçin ve nasıl sorularını temel alan, araştırmacının kontrol edemediği bir olgu veya olayı derinliğine incelemesine olanak veren bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Durum çalışmalarında amaç bir durumu, olguyu, kişiyi veya grubu özgün ortamı içerisinde keşfetmek, ayrıntılı betimlemek ve yorumlamak olduğundan (Paker, 2015), bu çalışmada da ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgi verici resimli çocuk kitaplarına yönelik tepkilerinin ne/neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

2.1.Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Ankara ve Giresun illerinden amaçlı örneklem yöntemiyle seçilen iki devlet okulunda 2016-2017 öğretim yılında dördüncü sınıfta öğrenim gören toplam 105 (49 kız, 56 erkek) öğrenci oluşturmuştur.

2.2.Veri Toplama Süreci

Çalışmada veri toplama sürecinde iki farklı bilgi verici türde resimli çocuk kitabı öğrencilerin tepkilerinin alınması amacıyla kullanılmıştır. İlki, “*Hastanede*” (Tübitak Popüler Bilim Kitapları) isimli resimli çocuk kitabı olup Anne Civardi tarafından yazılmış, Ezgi Perктаş tarafından çevrilmiş ve Stephen Cartwright tarafından resimlenmiştir. Kulak ağrısı çeken altı yaşındaki bir çocuğun tedavi sürecinde başından geçenlerin anlatıldığı bilgi verici tarzda yazılmış bir kitaptır. İkinci bilgi verici resimli çocuk kitabı ise, “*İlginç Kutup Hayvanları*”

(Tübitak Popüler Bilim Kitapları) olup Penny Clarke tarafından yazılmış, Zeynep Çanakçı tarafından çevrilmiş ve John Francis, Robert Morton, Carolyn Scrace, Mark Bergin, Richard Coombes ve Bob Hersey tarafından resimlenmiştir. Kuzey kutup noktasında bulunan arktik bölgesi hakkında çeşitli bilgiler (coğrafi konumu, antarktikten farkı, iklimi, canlı türleri, insanların yaşam biçimleri vb.) içeren kitap bu bölgeyi korumak için yapılması gerekenler hakkında öğrencilere sorular yönelterek küresel ısınmaya dikkat çekmektedir.

Öğrencilerin kitaplara yönelik tepkilerini alabilmek için şu aşamalar takip edilmiştir: Kitaplar öğrencilere öncelikle sesli olarak okunmuş ve resimleri gösterilmiştir. Okuma işlemi bittikten sonra öğrencilerden Hancock (2008:424) tarafından belirlenen soruları yazılı olarak cevaplamaları istenmiştir. Bu sorularla öğrencilerin kitaplarla ilgili tepkilerini almak amaçlanmıştır. Ardından öğrencilere dinledikleri kitaplara yönelik kim, nerede, neden, niçin, nasıl, ne zaman (5N 1K) şeklinde hazırlanmış anlama soruları yazılı olarak sorulmuş ve cevaplamaları için süre verilmiştir. Yukarıda açıklanan süreç her iki kitap için de iki ayrı oturumda gerçekleşmiştir. Öğrencilerin kitaplarla ilgili tepkilerini almak ve anlamalarını değerlendirmek için sorulan yazılı sorular aşağıdaki şekildedir:

“Hastanede” kitabı için;

Yazılı Sorular (Hancock, 2008:424);

- *Bu kitapta Murat’ın yerinde olsaydın ne hissederdin?(estetik yönerge)*
- *Bu kitabın kendi hayatınla veya tanıdığın biri ile ilgili hatırlattığı şeyler var mı? (deneyimsel yönerge)*
- *Bu kitapta senin için hangi mesajlar veya anlamlar var? (yorumlayıcı yönerge)*
- *Eğer kitaptaki karakterlerden biri olmak isteseydin hangisini seçerdin ve neler yapmak isterdin? /veya Murat’a hangi tavsiyeleri vermek isterdin? (bilişsel yönerge)*

Anlama Testi Soruları

- *Murat hastaneye yattığında ameliyat olmadan önce nelerle karşılaştı? (sıralama)*
- *Bu kitabın konusu nedir? (ana fikir)*
- *Murat’a ameliyat sırasında niçin bir ilaç verildi? (neden- sonuç)*
- *Murat ameliyattan çıktıktan sonra neden çok yemek yedi? (neden-sonuç)*

“İlginç Kutup Hayvanları” kitabı için;

Yazılı Sorular (Hancock, 2008:424);

- *Bu kitap kendini nasıl hissetmeni sağladı? (estetik yönerge)*
- *Bu kitabın kendi hayatınla veya tanıdığın biri ile ilgili hatırlattığı şeyler var mı? (deneyimsel yönerge)*

- *Bu kitapta senin için hangi mesajlar veya anlamlar var? (yorumlayıcı yönerge)*
- *Eğer kitaptaki karakterlerden (hayvanlardan) biri olmak isteseydin hangisini seçerdin ve neler yapmak isterdin? (bilişsel yönerge)*

Anlama Testi Soruları

- *Arktik ve Antarktik birbirine benzer mi? (karşılaştırma)*
- *Arktik okyanusunda hangi canlılar yaşar? (örnek)*
- *Arktik bölgesinde yaşayan insanlar geçimlerini neden avcılık ve hayvancılık yaparak sağlarlar? (neden-sonuç)*
- *Arktik bölgesini korumak için nasıl yardım edebiliriz? (fikir belirtme)*

2.3.Verilerin Analizi

Verilerin analizinde öğrencilerin yazılı cevapları Wollman-Bonilla ve Werchadlo (1995:564-565) tarafından geliştirilen ve Ulusoy (2016) tarafından "ana fikir" alt teması eklenen kategoriler kullanılarak (Bkz. Tablo 1), betimsel olarak analiz edilmiş ve bu kategorilere uyan cevapların frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır.

Tablo 1. Metin ve Okur Merkezli Kategoriler

Metin merkezli cevaplar	Okur merkezli cevaplar
1. Kitabı yeniden anlatma	1. Kişisel tepki (düşünceler ve hisler)
2. Kitabın içeriğini anlama	2.Kitap ile deneyimleri arasında bağlantı kurma
3. Soru sorma	3. Kitaptaki olaylara katılma isteği
4. Tahmin etme	
5. Ana fikir	

Yapılan analizler sonucunda öğrencilerin cevapları ilgili kategoriler altında toplanmış ve verileri temsil eden yazılı örnekler bulgular bölümünde sunularak yorumlanmıştır. Ardından öğrencilerin kitapları anlayıp anlamadıklarına yönelik dörder soru öğrencilere yazılı olarak yöneltilmiş ve verdikleri cevaplar araştırmacılar tarafından birlikte analiz edilerek 0-1-2-3 şeklinde puanlanmıştır. Gramer ve anlamsal olarak doğru olan ideal cevaplara 3 puan, tam cümle halinde olmayan fakat soruların doğru cevaplarını büyük oranda karşılayan cevaplara 2 puan, anlamsal ve gramer olarak büyük hatalar içeren cevaplara 1 puan ve konu dışı, anlamsız veya boş bırakılan sorular için ise 0 puan verilmiştir.

3. BULGULAR

Verilerin analizi sonucu elde edilen bulgulara göre öğrencilerin tepkileri metin merkezli ve okur merkezli olarak tablolar halinde sunulmuş, ardından kategorilere göre kitaplarla ilgili örnek

öğrenci cevapları resim örnekleri ile verilmiş ve öğrencilerin kitaplarla ilgili anlama puanları hesaplanmıştır.

3.1. Öğrencilerin Metin Merkezli ve Okur Merkezli Cevapları

Tablo 2’de “*Hastanede*” isimli kitaba yönelik yazılı tepkiler sunulmuştur. Tablo 2 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğunun (%82.18) okur-merkezli cevaplar verdiği görülmektedir. Öğrenciler en fazla oranda (%34.65) kişisel düşünceleri ve hislerini de katarak sorulara cevap vermiştir. Kitaptaki olaylara katılma isteği(%31.02) ile ilgili öğrenci tepkileri ise ikinci sırada yer almıştır. Tablo 2 incelendiğinde öğrencilerin hiçbirinin soru sormadığı ve çok küçük bir oranının kitabı yeniden anlatma ve tahmin etmeyi içeren yazılı cevaplar verdikleri görülmektedir.

Tablo 2. Öğrencilerin ‘Hastanede’ Kitabına Verdikleri Cevapların Dağılımı

HASTANEDE	f (kız)	%	f (erkek)	%	Toplam	%
<i>Metin merkezli cevaplar</i>	30	9.90	24	7.92	54	17.82
1. Kitabı yeniden anlatma	2	0.66	2	0.66	4	1.32
2. Kitabın içeriğini anlama	10	3.30	11	3.63	21	6.93
3. Soru sorma	-	--	-	--	-	--
4. Tahmin etme	1	0.33	1	0.33	2	0.66
5. Ana fikir	17	5.61	10	3.30	27	8.91
<i>Okur merkezli cevaplar</i>	121	39.93	128	42.24	249	82.18
1. Kişisel tepki (düşünceler ve hisler)	48	15.84	57	18.81	105	34.65
2. Kitap ile deneyimleri arasında bağlantı kurma	28	9.24	22	7.26	50	16.51
3. Kitaptaki olaylara katılma isteği	45	14.85	49	16.17	94	31.02
Toplam	151	49.83	152	50.17	303	100

Öğrencilerin “*İlginç Kutup Hayvanları*” isimli kitaba yönelik yazılı tepkileri Tablo 3’te sunulmuştur. Tablo 3’te görüldüğü gibi öğrencilerin çoğunluğunun (%76.74) “İlginç Kutup Hayvanları” isimli kitaba okur-merkezli cevaplar verdikleri gözlenmiştir. Öğrencilerin en fazla oranda (%37.98) kitaptaki olaylara katılma isteğinde bulunarak ve ikinci sırada ise kişisel düşünce ve hislerini dikkate alarak yazılı cevaplar verdikleri görülmektedir. Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin yazılı cevaplarında soru sorma ve tahmin etme davranışını hiç göstermedikleri tespit edilmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin ‘İlginç Kutup Hayvanları’ Kitabına Verdikleri Cevapların Dağılımı

İLGİNÇ KUTUP HAYVANLARI	f (kız)	%	f (erkek)	%	Toplam	%
Metin merkezli cevaplar	28	10.85	32	12.40	60	23.26
1. Kitabı yeniden anlatma	4	1.55	-	--	4	1.55
2. Kitabın içeriğini anlama	16	6.20	26	10.08	42	16.28
3. Soru sorma	-	--	-	--	-	--
4. Tahmin etme	-	--	-	--	-	--
5. Ana fikir	8	3.10	6	2.33	14	5.43
Okur merkezli cevaplar	99	38.37	99	38.37	198	76.74
1. Kişisel tepki (düşünceler ve hisler)	38	14.73	35	13.54	73	28.29
2.Kitap ile deneyimleri arasında bağlantı kurma	16	6.20	11	4.26	27	10.47
3. Kitaptaki olaylara katılma isteği	45	17.44	53	20.54	98	37.98
Toplam	127	50.76	131	49.22	258	100

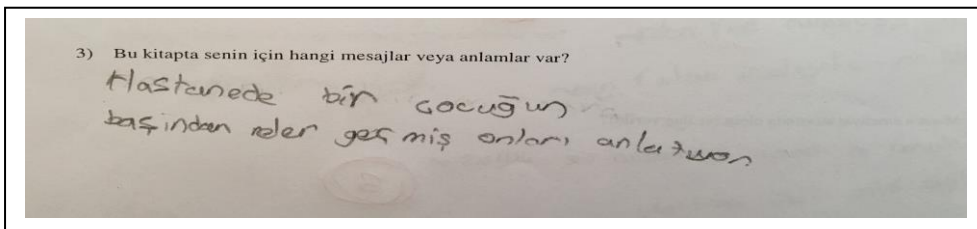
3.2. Kategorilere Göre Kitaplarla İle İlgili Örnek Öğrenci Cevapları

3.2.1.Kategorilere Göre Hastanede Kitabı İle İlgili Örnek Öğrenci Cevapları

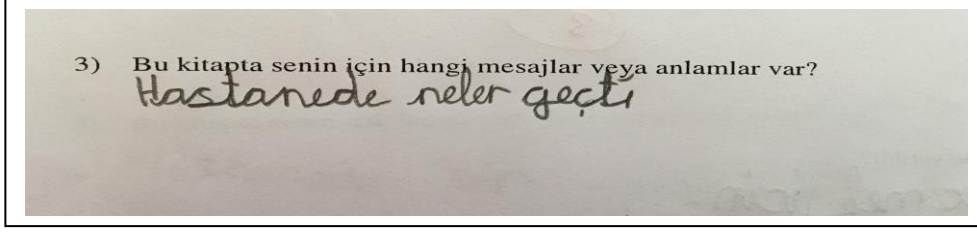
Kitabı Yeniden Anlatma

Öğrencilerin *Hastanede* isimli kitap ile ilgili yazılı cevapları incelendiğinde bazılarının (%1.32) kitabı yeniden anlatmaya çalıştığı görülmüştür. Aşağıdaki örnekler kitapla ilgili mesajlar veya anlamlar çıkarma yerine kitabı yeniden anlatmaya çalışan öğrencilerin basit düzeyde anlam çıkardıklarını ve metin merkezli cevaplar verdiklerini göstermektedir.

Örnek 1

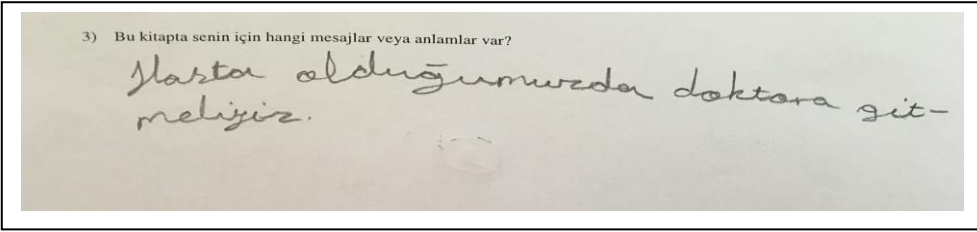
Örnek 2

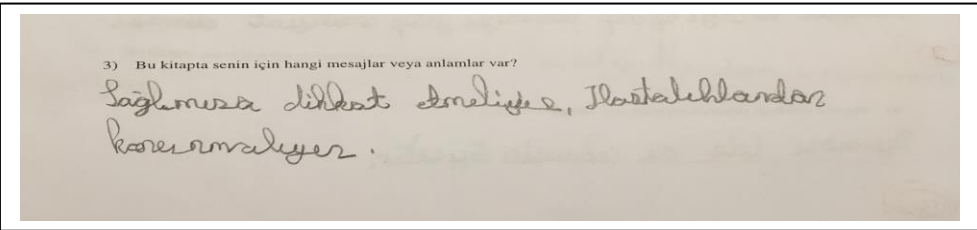
Kitabın İçeriğini Anlama

Hastanede kitabı ile ilgili öğrencilerin bir kısmının (%6.93) kitabın içeriğini anladıklarına yönelik örnekler aşağıda sunulmuştur. Bu örnekler onların sağlık sorunları ile ilgili dikkatli ve çözüm yönelimli olduklarını göstermektedir.

Örnek 3

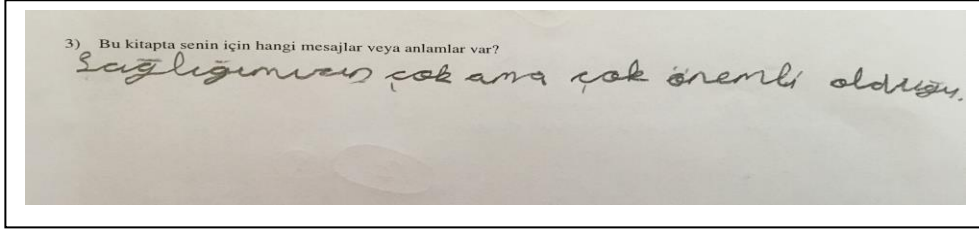
Örnek 4

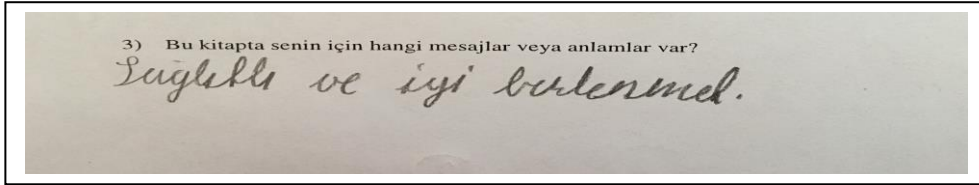
Ana Fikir

Öğrencilerin *Hastanede* kitabının ana fikri ile ilgili doğru cevaplar vermeleri (%8.91), kitabı iyi anladıklarını göstermektedir. Örneklerde görüldüğü gibi genelde sağlık, sağlıklı beslenmek kelimelerinin yer aldığı ana fikir cümleleri kurmuşlardır.

Örnek 5

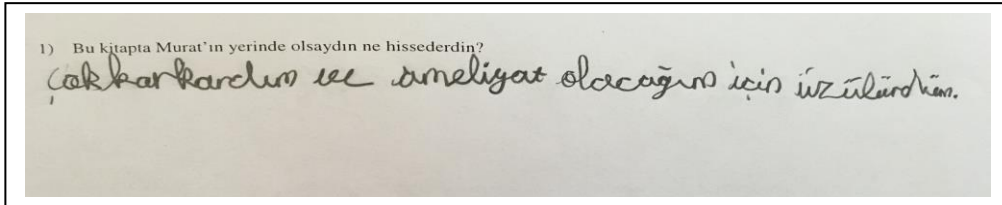
Örnek 6

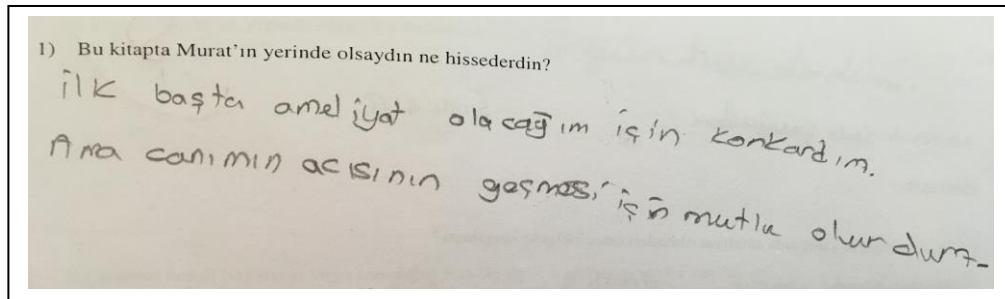
Kişisel Tepki (Düşünceler ve Hisler)

Öğrencilerin *Hastanede* kitabı ile ilgili kişisel tepkileri incelendiğinde genellikle korku ve üzgün olma hissini yaşadıkları (%34.65) görülmektedir. Öğrencilerin ameliyat olma sebebi ile bu duygulara sahip oldukları düşünülebilir.

Örnek 7

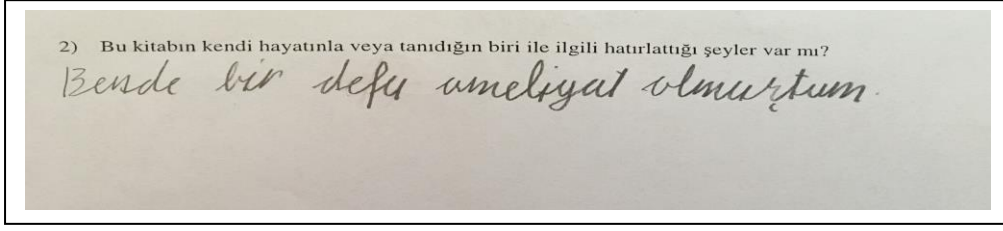
Örnek 8

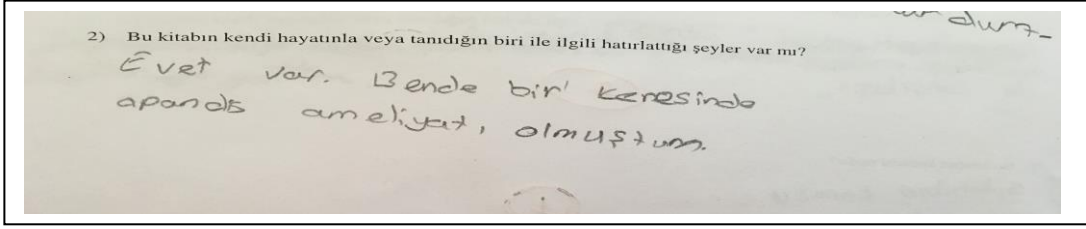
Kitap ile Deneyimleri Arasında Bağlantı Kurma

Hastanede kitabı ile ilgili öğrencilerin çoğunluğu (%16.51) kendi yaşam deneyimleri ile kitap arasında bağlantı kurarak örnekler vermişlerdir.

Örnek 9

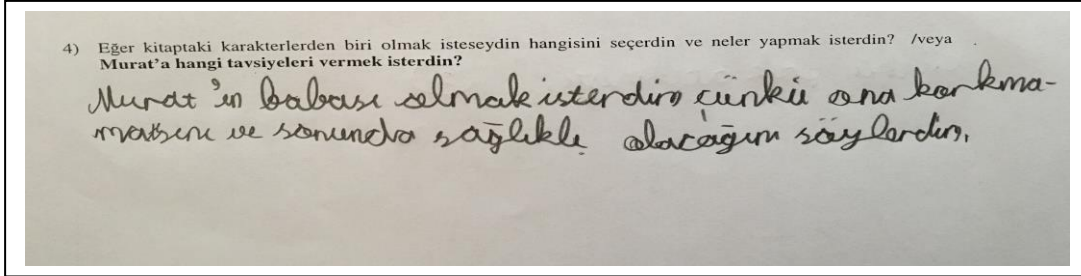
Örnek 10

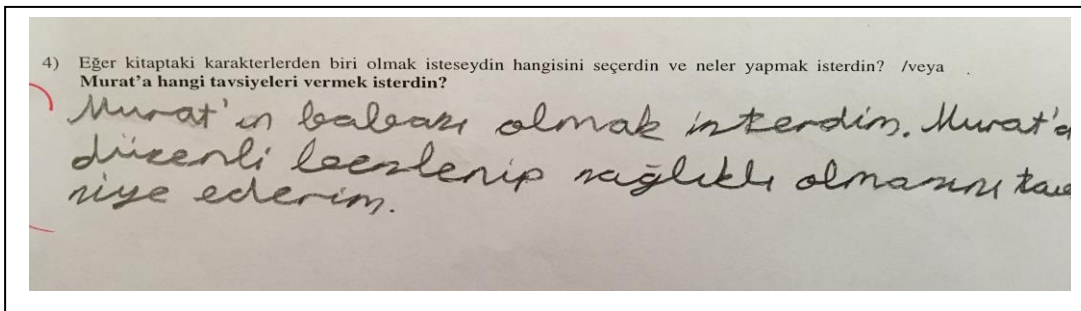
Kitaptaki Olaylara Katılma İsteği

Hastanede kitabındaki olaylara katılma isteği ile ilgili “Eğer kitaptaki karakterlerden biri olmak isteseydin hangisini seçerdin ve neler yapmak isterdin?” sorusunda, öğrencilerin çoğunluğunun (%31.02) yardımcı karakterlerden biri olmak istediği görülmektedir.

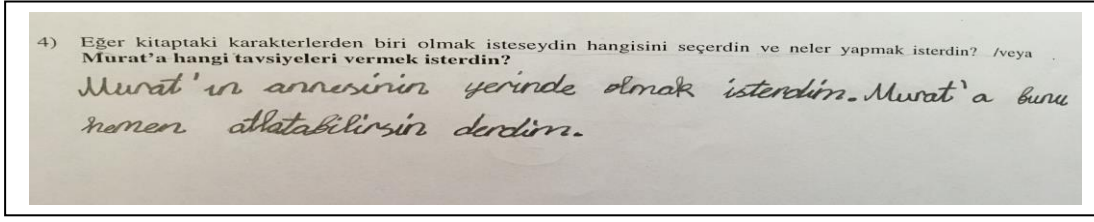
Örnek 11

Örnek 12

Örnek 13

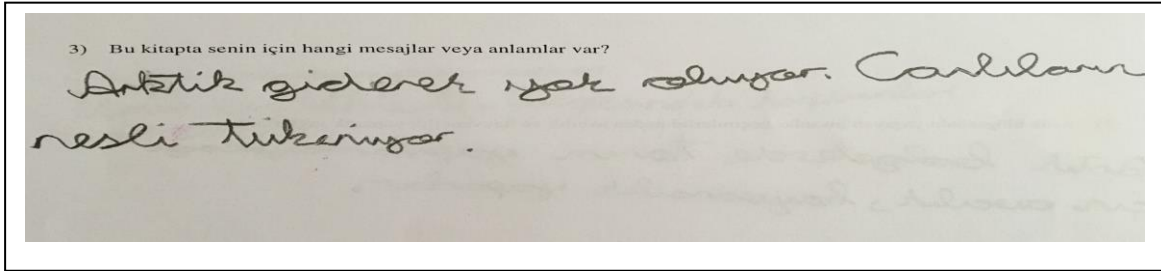

3.2.2.Kategorilere Göre İlginç Kutup Hayvanları Kitabı İle İlgili Örnek Öğrenci Cevapları

Kitabı Yeniden Anlatma

Öğrencilerin *İlginç Kutup Hayvanları* kitabı ile ilgili yazılı cevapları incelendiğinde bazılarının (%1.55) kitabı yeniden anlatmaya çalıştığı görülmüştür. Aşağıdaki örneklerde kitapla ilgili mesajlar veya anlamlar çıkarma yerine kitabı yeniden anlatmaya çalışan öğrencilerin basit düzeyde anlam çıkardıkları ve metin merkezli cevap verdikleri görülmektedir.

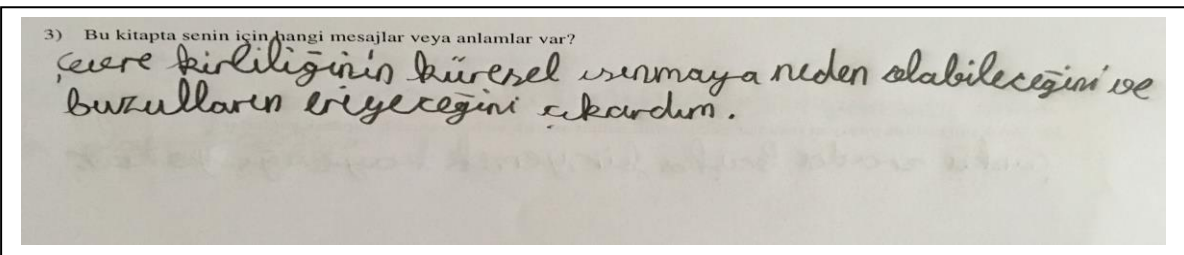
Örnek 14

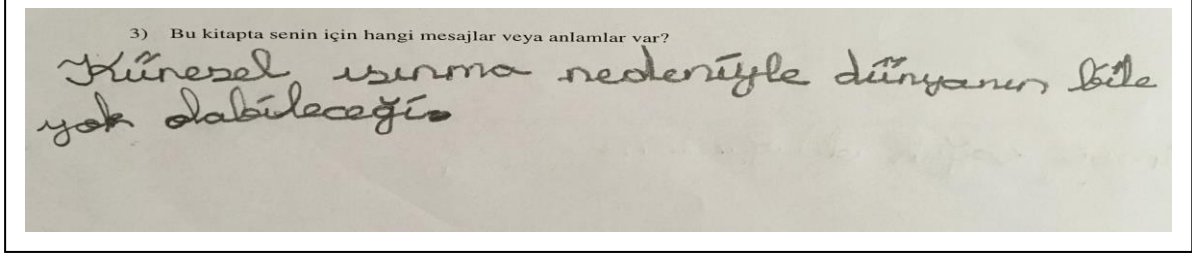
Kitabın İçeriğini Anlama

İlginç Kutup Hayvanları kitabı ile ilgili öğrencilerin bir kısmının (%16.28) kitabın içeriğini anladıklarına yönelik örnekler aşağıda bulunmaktadır. Bu örnekler onların kitabın içeriğinde geçen arktik ve antarktik bölgeleri ile ilgili duyarlı olduklarını göstermektedir.

Örnek 15

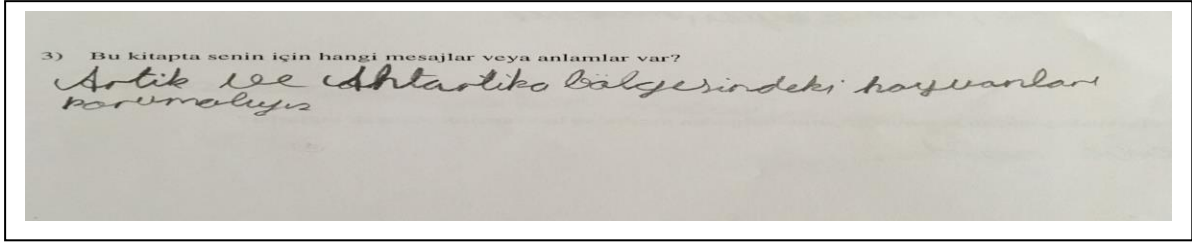
Örnek 16

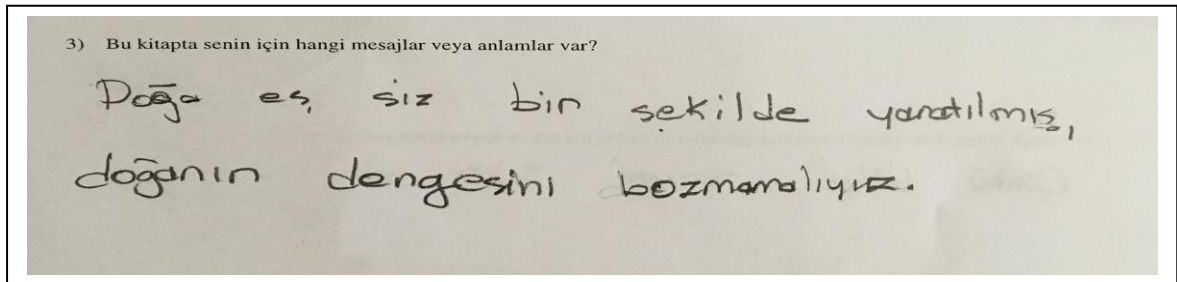
Ana Fikir

Öğrencilerin *İlginç Kutup Hayvanları* kitabının ana fikri ile ilgili düşük oranda doğru cevaplar verdikleri (%5.43), fakat bu öğrencilerin kitabı iyi anladıkları gözlenmiştir. Örneklerde görüldüğü gibi genelde hayvanları ve doğanın dengesini korumak gibi ana fikir cümleleri kurmuşlardır.

Örnek 17

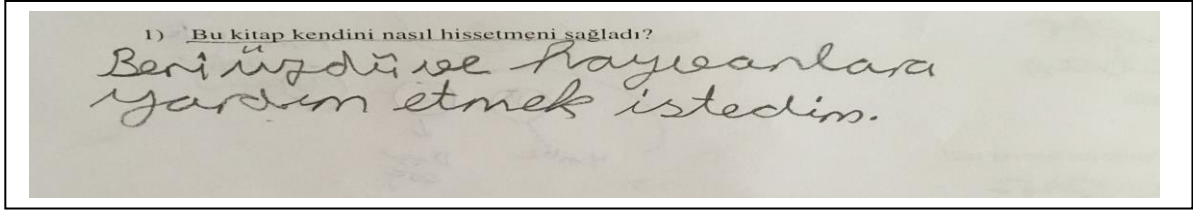
Örnek 18

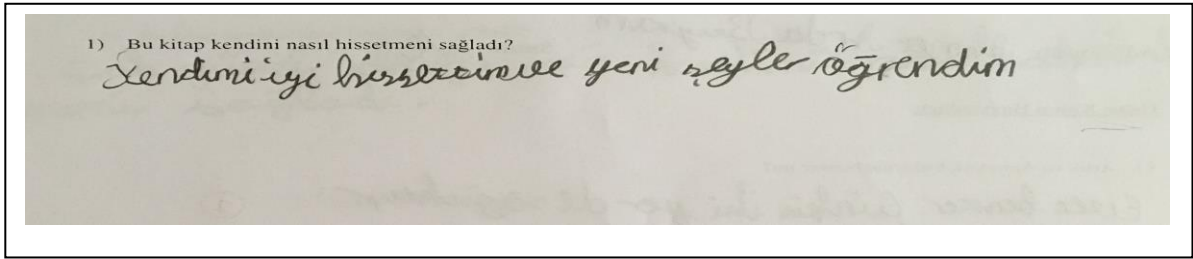
Kişisel Tepki (Düşünceler ve Hisler)

Öğrencilerin *İlginç Kutup Hayvanları* kitabı ile ilgili kişisel tepkileri incelendiğinde üzgün ve mutlu olma hissini yaşadıkları (%28.29) görülmektedir. Öğrencilerin hayvan sevgisi ve canlıların yok olma tehlikesi hakkındaki düşünceleri bu duygulara sahip olmalarına gerekçe olarak düşünülebilir.

Örnek 19

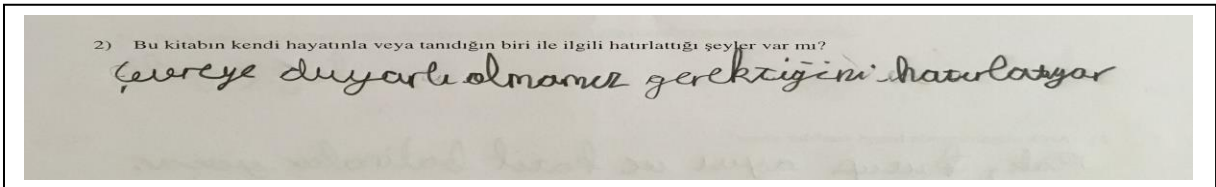
Örnek 20

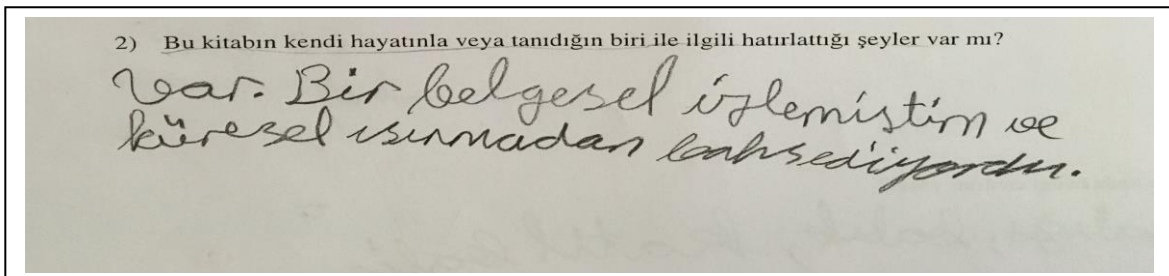
Kitap İle Deneyimleri Arasında Bağlantı Kurma

Örnek 21 ve 22'de görüldüğü gibi, öğrencilerin %10.47'si kendi yaşam deneyimleri ile kitap arasında bağlantılar kurmuşlardır.

Örnek 21

Örnek 22

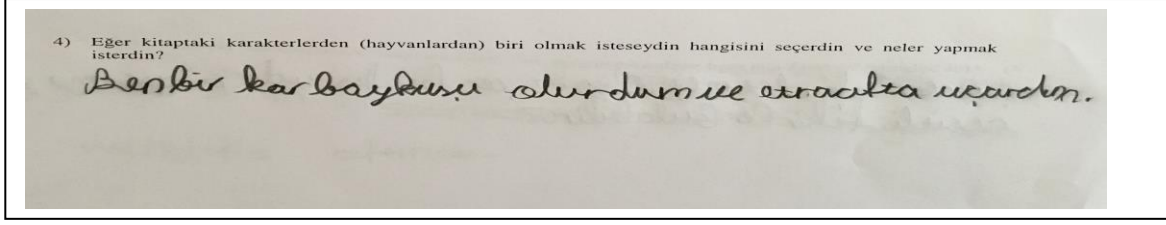

Kitaptaki Olaylara Katılma İsteği

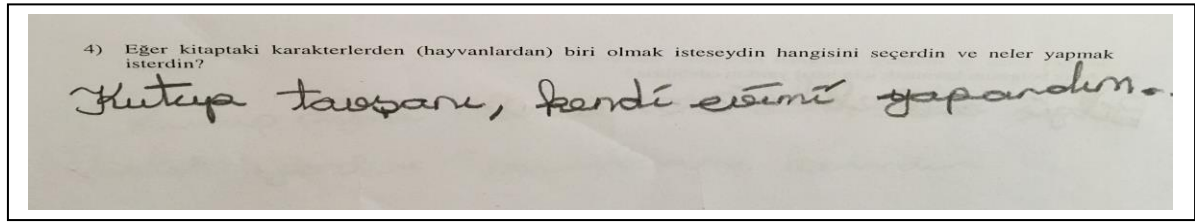
İlginç Kutup Hayvanları kitabındaki olaylara katılma isteği ile ilgili “Eğer kitaptaki hayvanlardan biri olmak isteseydin hangisini seçerdin ve neler yapmak isterdin?” sorusuna,

öğrencilerin çoğunluğunun (%37.98) arktik bölgesinde yaşayan pek çok canlıdan biri olmak istediği tarzında cevaplar yazdığı görülmektedir.

Örnek 23

Örnek 24

3.3. Öğrencilerin Kitaplarla İlgili Anlama Puanları

Öğrencilerin kitaplarla ilgili tepkileri alındıktan sonra kitapları anlayıp anlamadıklarına yönelik dörder soru yazılı olarak yöneltmiş ve sorulara verilen cevaplar araştırmacılar tarafından analiz edilerek 0-1-2-3 şeklinde puanlanmıştır. Öğrencilerin *Hastanede* kitabı ilgili anlama puanları Tablo 4’te sunulmuştur. Tablo 4 incelendiğinde kız öğrencilerin ortalama puanlarının erkek öğrencilerden daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Hastanede Kitabı İle İlgili Öğrencilerin Anlama Puanları ***

Cinsiyet	N	Ortalama	Std. Sapma	Minimum	Maksimum
Kız	49	6,35	2,156	2	11
Erkek	56	5,41	2,279	1	10
Toplam	105	5,85	2,261	1	11

Öğrencilerin *İlginç Kutup Hayvanları* kitabı ilgili anlama puanları Tablo 5’te sunulmuştur. Tablo 5 incelendiğinde kız öğrencilerin ortalama puanlarının erkek öğrencilerden daha fazla olduğu görülmektedir.

*** Tablo 4 ve 5’te verilen Anlama testlerinden maksimum 12 puan alınabilir.

Tablo 5. İlginç Kutup Hayvanları Kitabı İle İlgili Öğrencilerin Anlama Puanları

Cinsiyet	N	Ortalama	Std. Sapma	Minimum	Maksimum
Kız	49	5,63	2,325	2	11
Erkek	56	4,89	2,213	0	12
Toplam	105	5,24	2,285	0	12

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin bilgi verici resimli çocuk kitaplarına yönelik tepkilerinin incelendiği bu çalışmada her iki kitap için de öğrencilerin büyük çoğunluğunun tepkilerinin okur merkezli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. *Hastanede* kitabı ile ilgili öğrencilerin okur merkezli cevapları daha çok kitaptaki olaylara katılma isteğine yönelikken, *İlginç Kutup Hayvanları* kitabı ile ilgili öğrencilerin en çok kişisel düşünce ve hislerini ortaya katarak cevap verdikleri görülmüştür. *Hastanede* kitabı ile ilgili kız öğrencilerin metin merkezli cevapları (%9.90), erkek öğrencilere göre (%7.92) daha fazlayken; okur merkezli cevaplarda erkek öğrencilerin oranı (%42.24) kız öğrencilere göre (%39.93) daha fazladır. *İlginç Kutup Hayvanları* kitabı ile ilgili ise erkek öğrencilerin metin merkezli cevapları (%12.40), kız öğrencilere göre (%10.85) daha fazlayken; okur merkezli cevaplarda kız ve erkek öğrencilerin oranı (%38.37) birbirine eşittir.

Ulusoy (2016) tarafından yapılan araştırmada ilkokul 2. sınıf öğrencilerinin hikâye edici resimli çocuk kitaplarına okur merkezli yazılı cevaplar verdikleri görülmüştür. Bu çalışmada ise bilgi verici resimli çocuk kitapları kullanılmasına rağmen benzer şekilde 4. sınıf öğrencilerinin *Hastanede* kitabı için %82.18 ve *İlginç Kutup Hayvanları* kitabı için ise %76.74 oranında okur-merkezli yazılı cevaplar verdikleri ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar 4. sınıf öğrencilerinin bilgi verici kitaplarla ilgili tepkilerinin okur merkezli olduğunu ve kitaplarla kişisel etkileşim kurabildiklerini, kendi deneyimleriyle kitaplar arasında bağlantılar kurabildiklerini ve kitaptaki olaylara katılma isteği duyduklarını göstermektedir.

İncelenen kitaplara öğrencilerin duygusal tepkiler vermesi ve kitap ile kendi deneyimleri arasında bağlantı kurması ve kitaptaki olaylara katılmak istemesi onların bilgi düzeyleri, düşünme becerileri, bilişsel ve sosyal gelişimleri hakkında eğitimcilere ve kitap yazarlarına önemli veriler sağlayabilir. Örneğin, *Hastanede* kitabında öğrencilerin aynı anda kendilerini korkulu ve mutlu hissetmeleri, *İlginç Kutup Hayvanları* kitabında iyi, bilgili veya üzgün hissetmeleri kitapların yüksek düzeyde duygusal etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Çünkü

Rosenblatt'a (1999:226) göre "Edebi eser düşük duygusal etkiye sahipse, tartışmanın hepsi boş laf kalabalığı olur"(akt. Ulusoy, 2016). Heller'a (2006:367) göre ise "Bu kitap kendi hayatınızda ne hatırlıyor?" sorusu ile çocukların metnin içeriğine ilgi duyması ve anlama becerilerinin geliştirmesine katkı sağlanabilir. Öğrenciler kitap ile kendi deneyimleri arasında bağlantılar kurduğunda içeriği daha iyi özümseyecektir.

Hikâye edici ve bilgi verici türdeki metinlerle öğrenciler hem ders kitaplarında hem de ticari amaçlarla satılan kitaplarda yoğun şekilde karşılaşmaktadır. Metinlerin öğrenciler için anlamlı ve onlara okuma zevki verebilecek kalitede yazılması, resimlendirilmesi ve bu metinlere yönelik öğrencilerin soruları ile tepkilerinin alınması onların fikirlerini sunmalarına imkân sağlayarak öğretmenlere ve kitap yazarlarına önemli bilgiler verebilir. Örneğin, *Hastanede* kitabında öğrenciler Murat'ın annesi, babası veya kardeşi olmak isteyerek sağlığına dikkat etmesi, korkmaması ve sağlıklı beslenmesi gibi önerilerde bulunmuşlardır. Bu tepkiler öğrencilerin kitapta bir karakter olarak yer edinme, empati kurma ve yaşam boyu okur olmaları açısından önemlidir.

Öğrencilerin kitaplarla ilgili tepkileri alındıktan sonra sorular ile anlama becerileri değerlendirilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda kız öğrencilerin anlama ile ilgili puan ortalamalarının her iki kitap içinde erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İleride öğrencilerin yazılı cevaplarını sınıf arkadaşlarıyla paylaşabilecekleri, yazılı tepkilerindeki benzerlik-farklılıkları ve nedenlerini tartışabilecekleri şekilde desenlenmiş çalışmaların yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akyol, H., Yıldırım, K., Ateş, S. ve Çetinkaya, Ç. (2013). Anlamaya yönelik nasıl sorular soruyoruz? *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1).41-56.
- Aylanç, M. (2012). Türkçe öğretmeni adaylarının özel öğretim yöntemleri dersi uygulamalarında karşılaştıkları sorunlar: bilgilendirici ve öğretici metinler örneği. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1(31), 333-350.
- Beach, R. (1993). *A Teacher's introduction to reader-response theories*. NCTE Teacher's Introduction Series. National Council of Teachers of English, 1111 W. Kenyon Road, Urbana, IL 61801-1096. 1-25.

- Chase, N. D. ve Hynd, C. R. (1987). Reader response: An alternative way to teach students to think about text. *Journal of Reading*, 30(6), 530-540.
- Connell, J. (1996). Assessing the influence of Dewey's epistemology on Rosenblatt's reader response theory. *Educational Theory*, 46(4), 395-413.
- Dedeoğlu, H., ve Ulusoy, M. (2013). Sınıf öğretmeni adaylarının okuma tutumları. *Okuma Yazma Eđitimi Araştırmaları*, 1(2), 80-88.
- Dedeoğlu, H., Ulusoy, M., ve Alıcı, M. (2013). Çocuklar için hazırlanmış biyografik eserler üzerine bir içerik analizi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(2), 116-131.
- Dias, P. (1990). *Literary reading and classroom constraints: aligning practice with theory*. Center for the Learning and Teaching of Literature, Albany, New York, Report Series 5(2), 1-25.
- Hancock, M. R. (2008). *A celebration of literature and response: children, books, and teachers in K-8 classrooms* (3rd. ed.). Upper Saddle River, New Jersey: Pearson.
- Heller, M. F. (2006). Telling stories and talking facts: first graders' engagements in a nonfiction book club. *The Reading Teacher*, 60(4), 358-369.
- Huck, C. S., Kiefer, B. Z., Hepler, S. ve Hickman, J. (2004). *Children's literature in the elementary school* (8th ed.). NY: Mc Graw Hill.
- Kelly, P. ve Farnan, N. (1989). *Effects of a reader response approach on students' ways of thinking about text*. Conference Report at the Annual Meeting of the National Reading Conference, 1-14.
- Lehman, B. A., ve Scharer, P. L. (1995). Teachers' perspectives on response comparisons when children and adults read children's literature. *Literacy Research and Instruction*, 35(2), 142-152.
- Molinelli, P. M. (1995). The significance of stance: an invitation to aesthetic response. Publication Type: Opinion Papers; Speeches/Meeting Papers. 1-41. 10 Nisan 2017 tarihinde <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED404615.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- McKay, J. (2006). *Intertextuality and social construction of meaning*. Unpublished doctoral dissertation, University Oklahoma, Oklahoma.

- Paker, T. (2015). *Durum çalışması*. F.N. Seggie ve Y. Bayyurt (Edt.) Nitel araştırma yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları içinde (s. 119-135). Ankara: Anı.
- Rosenblatt, L. M. (1994). *The reader, the text, the poem: The transactional theory of the literary work*. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Rosenblatt, L. M. (1988). *Writing and reading: the transactional theory*. Center for the Study of Reading, Technical Report, New York University No: 416, 1-20.
- Trousdale, A. M., ve McMillan, S. (2003). Cinderella was a wuss: A young girl's responses to feminist and patriarchal folktales. *Children's Literature in Education*, 34(1), 1-28.
- Şahin, G. (2014). Okul öncesi dönem çocuk kitaplarında görsel bir uyaran olarak resim. *Electronic Turkish Studies*, 9(3), 1309-1324.
- Ulusoy, M. (2016). Resimli çocuk kitapları ve okur-tepki teorisi. *İlköğretim Online*, 15(2), 487-497.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara:Seçkin Yayıncılık.
- Wollman-Bonilla, J. ve Werchadlo, B. (1995). Literature response journals in a first-grade classroom. *Language Arts*, 72, 562-570.